

Reisiniň konnotasiýasy

ölüminiň

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Publisistika

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Reisiniň ölüminiň konnotasiýasy REISINIŇ ÖLÜMINIŇ
KONNOTASIÝASY



Jon Bolton Eýranyň Dini lideriniň oruntutary bilen baglanyşykly çekişme we nämüçin eýran rewolýusiýasyna howp abanyandygyna ynanýandygy hakda ýazýar.

ABŞ-nyň döwlet howpsuzlygy boýunça öňki geňeşçisi Eýranyň Reisiniň öldürilmegi bilen baglanyşykly gümürtik beýanatlarynyň wagt utmagy we durnuklylygy sarsdyryp biljek gep-gybatlary çäklendirmegi maksat edinýändigine ynanýar / Surat: Independent Arabia

Prezident Ibrahim Reisiniň 19-njy maýda wertolýot heläkçiligine uçrap aradan çykmagy eýran režiminiň we 1979-njy ýyldaky yslam rewolýusiýasynyň çağşamagyna getirip biler.

Reisiniň duýdansyz ölüminiň uly howatyr döredendigi we uly howp-hatarlara ýol açandygy görnüp dur.

Şumada çenli Tährandaky gyzgyn manýowrlaryb we tutynyň aňyrsyndaky syýasy oňşuksyzlyklaryň özenini doly aýan edip bilemzok.

Soňky ätmeli möhüm ädim wertolýot heläkçiliginiň sebäbini kesgitlemek üçin režiniň ahyrky resmi beýanatyny bermegi bolar. Emma şumada çenli degişli ýolbaşçylar Reisiniň weryolýotynyň hüjüme uçramandygyna güwä geçip biljek ýeke deliliň tapylmandygyny, şol sanda derňew işleriniň dowam edýändigini aýtdylar.

Bölek-büçek berlen beýanatlaryň wagt utmagy we durnuklylygy sarsdyryp biljek gep-gürrüňleri çäklendirmegi maksat edinýändigigi belli, emma bular asla soňky söz bolup bilmez.

Degişli ýolbaşçylaryň aýtjak heläkçiliginiň sebäbi syýasy taýdan örän uly seslenmeler döretmegini dowam etdirer.

Hakykakdanam resmi beýanata görä düýp sebäp ýaramaz howa şertleri, çarkandakly, daglyk ýerler we uçarmanyň goýberen ýalňyşlygynyň netijesinde bolup biler. Hatda tehniki näsazlygyň netijesi-de bolup biler.

Eýran aýatollalarynyň Russiýa patyşalygynyň ykbaly bilen ýüzleşip-ýüzleşmejekdigini bilmek üçin heniz ir, emma häzir olaryň rewolýusiýasy öwrülişik sepgidinde we uly howp astynda. Eýranyň öňki Daşary işler ministri Jewad Zarifiň ätiýaçlyk şaý ýetmezçiliginiň jogapkäri hökmünde dessine ABŞ-nyň sanksiýalaryny aýyplamagy gülkünçdi.

Ronald Reýganyň ABŞ-nyň Eýrana garşy ilkinji sanksiýalaryny girizen wagtyndan bäri halkara nebit söwdasyndan ýüz milliardlarça dollar gazanan Eýranyň şunça milliardlary ballistik raketalary we ýadro ýaraglaryny öndürme maksatnamalaryny maliýeleşdirmäge, san-sajaksyz terrorçy toparlary ýaraglandyrmaga ýetip durka, russiýaly we hytaýly dostlaryndan täze wertolýot almagyna ýetmeýşi nähili geň?

Eýran görnetin syýasy däl sebäplere goşmaça köplenç şübhelenilýän daşarky taraplary, ýagny Mossady we MRU-ny aýyplabam biler ýa-da eýranly ygtyýarlylar ýerli oppozisionerleri günäkärläp bilerler.

Şol sebäpden Eýranyň kimi aýyplajagyny anyklamak ýolbaşçylyk üçin bolýan göreşiň birinji hatartna çykmagyna mümkinçilik döredip biler we bulam mesele bilen baglanyşykly ahyrky we gutarnykly beýanat bermekde gijä galmagyna tutaryk bolup biler.

Hakykaty manipulirlände biri-birine çapraz delilleri aradan aýyrmaly we täze delilleri toslamak üçin köplenç ilik-düwme taýýarlyk görmeli bolýar.

Muňa ugurdaş hökmünde daşarky taraplaryň oruntutarlyk uruşynda yz galdyran ýagdaýynda täsirlerine we netijelerine baha bermek üçin ahyrky beýanatyň berilmegine garaşmakdan başga alaçlary ýok.

Şeýle-de, prezidentiň wertolýotynyň «mejbury gonus» edendigi baradaky ilkinji habarlaryň yzysüre geçen sagatlarynda we günlerinde goşundyr howpsuzlyk güýçleri içerden hem daşardan haýsydyr bir bulaşyklyga we ekspansiýa garşy goranyş ulgamlaryny aýaga galdyrypdy.

Iň esasy zat – ýurt üçin täze dini lideri saýlamak ýa-da iň bolmanda beýle karar üçin anyk proseduralary garaşylyşyndan ha ir kesgitleme zerurlygydyr.

Bärde görnüp duran bir hakykat bar: Aýatolla Ali Hamaney 85 ýaşynyň içinde we onuň saglyk ýagdaýy onçakly gowy däl.

Şonuň ýaly-da Eýranyň 1979-njy ýyldan bäri diňe iki dini lideri boldy we oruntutaryň kesgitlemegi bilen baglanyşykly has öňem hiç hili ornaşykly prosedura emele getirilmedi.

Şol nukdaýnazardan köp kişi Reisini prezident wezipä oturdan galplyk we ýalan-ýaşryklar bilen doly saýlaw müddetiniň has durnukly oruntutar saýlaw sistemasyny gurmagy maksat edinýändigine ynanýar.

Reisi wagty gelende meselesiz ýagdaýda Hamaneyiň ýerini almalydy. Emma bu taktika hemmeler tarapyndan, aýratynam kakasynyň ýerine geçmegi tama edýän Hamaneyiň ogly Müjteba tarapyndan oňlanmady.

Ironiki görnüşde kakasynyň atadan-ogla geçýän oruntutarlyk sistemasyny gurma gorkusy (özem Müjtebanyň garşydaşlarynyň berk ýazgarban zady-da şu) prezidentligiň dini liderlik wezipesi üçin basgançak wezipesini ýerine ýetirip biljekdigi

garaýşynyň ýaýramagyna ýardam etdi.

28-nji iýunda geçirilmegine garaşylýan täze prezident saýlawlarynyň ortasynda üstün çykanyň awtomatiki ýagdaýda dini liderlik wezipesini boýnuna alyp biljek esasy kandidat bolmagyny üpjün etjek täsiriň barlygy-ýoklugy hakdaky soraglaram köp orta atylýar.

Munuň özi gürrüňsiz diýen ýaly Dini lider entek ölmänkä köp sanly kandidatyň orta çykjakdygyny we hökümet gatlaklarynda özara içerki çaknyşygyň bolup geçjekdigini aňladýar. Bu bolsa megerem onyň wezipesinden el çekmeginiň ýeke-täk ýoly bolar.



Wertolýot heläkçiliginde aradan çykan Eýranyň prezidenti Ibrahim Reisi we onuň ýoldaşlary / Surat: Independent Arabia Režimiň içindäki ýokary derejeli dini, raýat we harby ýolbaşçylyk oruntutarlyk meselesinde nämälimlikden gaça durmak isleýärdi, emma mundan gaçyp boljak däle meňzeýär.

Gizlin ylalaşyklar giňden ýaýran syýasylaşmagy we hasam erbedi Eýrabyň ýokary düzümlü ýolbaşçylygyndaky bölünişikleri ulaldyp we täze bölünişikleriň önüni açar.

Aýatollalaryň, hökümetiň kanun çykaryjy we sud-derňew edaralarynyň başlyklary, Rewolýusion Gwardiýanyň we goşun bölümleriniň serkerdeleriniň arasynda dürli güýç göreşiniň we

basdaşlygyň çalt emele gelip, çalt ösýändigini görýäris.

Garpyşyk näçe uzak dowam etse, şonça-da gynançly, gyzgalaňly bolar we uzak wagta çeker.

Absolýut güýjüň gürrüňini edende, Rewolýusion Gwardiýanyň harbylary raýat hökümetiň ýumşak gurluşyna, hatda goşun bölümlerine-de garşy durup biljek güýje eýelik edýär. Şunuň bilen baglanyşyklylykda birnäçe kişi «Kuddus güýji» goşun bölüminiň» merhum serkerdesi Kasym Süleýmanynyň hamana Aýatolla Hamaneyiň ogludygyny, täsiriniň resmi pozisiýasynyň berýän mümkinçiligindenem aşandygyny pikir edýär.

Ykdysady kynçylyklar, ýaşlaryň nägileligi, 18 aý mundan öň Mahsa Amininiň öldürilmeginiň sebäp bolan proset şertlerinde, uzak wagta çeken etniki we dini dartgynlylyklar halkasynyň netijesinde režimiň Eýran boýunça kanuny populýarlygynda görlüp-eşdilmedik pese düşüşlige getirendigi göz önüne tutulanda, aýatollalar we režimiň beýleki ýolbaşçylary Rewolýusion gwardiýany ýeke-täk ynamly we ygtybarly gaçybatalgalary hökmünde görýärler.

Eger Eýrantň Rewolýusion Gwardiýasynyň jümmüşinde bölünişikler bolup geçse näme bolarka?

Eýran oppizisiýasy Rewolýusion Gwardiýanyň serkerdeleriniň we hatda Ýaragly Güýçleriň goşun bölümleriniň arasyndaky dartgynlylyga meçew berip bilse, režimiň häkimiýetiň üstündäki absolýut we ölüm howply monopoliýasy çagşap biler.

Kürtlerdir buluçlar ýaly biynjalyk etniki toparlaram şu boýunça oppozisiýanyň hataryna goşulyp bilerler. Bu bolsa içerki çaknyşyklaryň graždanlyk urşuna öwrülme ähtimallygyny güýçlendirýär.

Patyşa Russiýasy ýaly taryhyň furlı döwürlerinde özlerinde daşardan absolýut hökmürowanlyk hökmünde kabul etdiren awtoritar režimleriň köpüsiniň ýykylmagyndan kän öň içi şeýdip köwülipdi. Şol sebäpden birtopar tutanýerli oppozisiýanyň garşysynda çalt çagşadylar. Edil häzir aýatollalaryňam şeýle takdyra uçrap-uçramajagyny bilmek üçin irräk bolýar, ýöne şu gün olaryň rewolýusiýasy-da öwrülişik sepgidinde dur we hakykatdanam oňa uly howp abanýar.

Jon BOLTON,
ABŞ-nyň Döwlet Howpsuzlygy boýunça öňki geňeşçisi.

@AmbJohnBolton

Çarşenbe, 29.05.2024 ý. Publisistika